

Nr 152.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1941 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för viss hjälpverksamhet till förmån för de till militärtjänst inkallades familjer.

(1:a avd.)

I propositionen nr 227 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 maj 1941, föreslagit riksdagen att för hjälpverksamhet till förmån för de till militärtjänstgöring inkallades familjer för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Enligt gällande *krigsfamiljebidragsförordning* den 17 april 1940 (nr 223) och *fredsfamiljebidragsförordning* den 17 maj 1940 (nr 422) äro värnpliktiga berättigade att i den utsträckning och i de former, som närmare föreskrivas i förordningarna, åtnjuta familjebidrag, och enligt *förordningen den 31 augusti 1940 om värnpliktslån* (nr 824), kunna de som inkallats till beredskapstjänstgöring och till följd därav råkat i ekonomiska svårigheter under vissa försättningar för särskilt ändamål erhålla lån av statsmedel.

Vid sidan av nämnda författningsmässigt reglerade biståndsverksamhet har även på frivillighetens grund, med anlitande huvudsakligen av insamlade och annorledes sammanbragta medel, bedrivits hjälpverksamhet för att under nu rådande förhållanden ekonomiskt bispringa till militärtjänst inkallades familjer. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 19 april 1940 utvidgades den redan tidigare tillsatta s. k. *rikskommitténs* arbetsuppgifter till att avse — förutom humanitär hjälp åt vissa flyktingar inom Sverige och åt den hemlösa finska civilbefolkningen samt ekonomiskt och materiellt stöd för Finlands och sedermera jämväl Norges återuppbyggande — även berörda frivilliga hjälpverksamhet. Enligt den av chefen för socialdepartementet efter Kungl. Maj:ts bemyndigande utfärdade instruktionen för rikskommittén skulle det åligga denna beträffande den ekonomiska hjälpen åt till militärtjänst i Sverige inkallades familjer att så ordna denna hjälpverksamhet, att de medel, som stode till förfogande, i främsta rummet komme sådana inkallades familjer till del, vilka utöver av staten lämnade bidrag befunnes vara i trängande behov av ekonomiskt bistånd, samt att för sådant ändamål samverka med vederbörande statliga eller kommunala myndigheter och enskilda organisationer.

Några detaljerade föreskrifter för bedrivandet av arbetet med fördelningen

av ifrågavarande medel ha icke meddelats av rikskommittén. Denna har avsett, att medlen skulle kunna fritt användas i fall, där verkligt behov av snar hjälp föreläge. I de av rikskommittén utfärdade, allmänt hållna direktiven för fördelningen har anförts, bland annat, att rikskommitténs bidrag icke böra användas för en mera allmän förstärkning av familjebidragen utan skola reserveras för fall, där på grund av särskilda omständigheter ett trängande hjälpbehov kvarstår även sedan högsta möjliga familjebidrag utanordnats.

Rikskommittén har utgått från att såsom en allmän regel vid direktivens tillämpande de inkallade genom de av kommittén till förfogande ställda medlen alltid skulle erhålla hjälp i fall, där hjälpbehoven vore av sådan art, att fattigvården eljest finge ingripa.

För sin verksamhet i dess helhet har kommittén disponerat de medel, som genom den s. k. nationalinsamlingen ställts till dess förfogande, vissa andra insamlade medel samt 300,000 kronor av lotterimedel.

För lämnandet av hjälp åt de inkallades familjer har rikskommittén anlitat landshövdingarnas och överståthållarens medverkan. Dessa ha själva haft att organisera verksamheten enligt riktlinjer, som uppdragits av kommittén. Enligt dessa riktlinjer hava familjebidragsnämnderna delgivits kommitténs direktiv med meddelande om förutsättningarna för erhållande av extra bidrag. Därjämte har militärbefälet upplysts om denna hjälpform.

I syfte att vinna enhetliga bedömningsgrunder hava landshövdingarna (överståthållaren) anmodats att månadsvis till rikskommittén insända samtliga handlingar i ärenden, som varit föremål för prövning, varigenom kommittén ständigt hållits underrättad om den praxis, som tillämpats i landets olika delar. I fall av större avvikelser ha landshövdingarna omedelbart under rättats härom i och för rättelses vidtagande.

Några administrationskostnader utöver skrivhjälp inom länsstyrelserna och kontoutgifter för postgiroutbetalningar ha i regel icke förekommit.

I en den 4 april 1941 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse har rikskommittén, med framhållande av att verksamheten nu bedrivits så länge, att rikskommittén snart ej förfogade över medel att fortsätta densamma, lämnat en redogörelse för den hittills lämnade hjälpen åt de inkallades familjer samt anmält nödvändigheten av fortsatt hjälp åt dessa jämväl i de ifrågavarande fria formerna. Rikskommittén har härom anført, bland annat, följande.

Inom rikskommittén har man vid olika tillfällen övervägt frågan om fortsatt hjälp åt de inkallade och formerna för en sådan hjälp, sedan kommitténs medel förbrukats. Genom en cirkulärskrivelse till landets samtliga länschefer och överståthållaren i Stockholm har kommittén berett dessa tillfälle att yttra sig i frågan. — — — I samtliga inkomna uttalanden betonas önskvärdheten och nödvändigheten av en fortsatt hjälp under de former, som bedrivits av kommittén. — — —

Då rikskommittén har tänkt sig att i allt väsentligt böra upphöra med sin här ifrågavarande verksamhet omkring den 1 juli 1941, torde frågan om fortsättandet av den ifrågavarande hjälpverksamheten genom annat organ böra övervägas.

Av en vid rikskommitténs skrivelse fogad tablå framgår, att under tiden intill den 1 februari 1941, d. v. s. under cirka nio månader, hjälp i den form, varom nu är fråga, lämnats till omkring 45,900 familjer med sammanlagt något mera än 2,705,000 kronor. Genomsnittet per månad blir cirka 300,000 kronor. Medelbeloppet per bidragstagare har utgjort ungefär 58 kronor.

Över rikskommitténs skrivelse har, efter remiss, utlåtande avgivits av *statens arbetsmarknadskommission*, som anført, bland annat, följande.

I likhet med rikskommittén och de landshövdingar, som i yttrande till rikskommittén uttalat sig rörande erfarenheterna av kommitténs ifrågavarande verksamhet, funne arbetsmarknadskommissionen i hög grad erforderligt att åtgärder vidtagas i syfte att rikskommitténs hjälpverksamhet till förmån för de inkallades familjer kunde fortsätta. Även om krigsfamiljebidragsförordningen ändrades i enlighet med Kungl. Maj:ts för innevarande års riksdag framlagda förslag, så kvarstode det dock allttjämt åtskilliga fall, då hjälp vore av behovet påkallad, men sådan icke kunde lämnas enligt krigsfamiljebidragsförordningens bestämmelser. Dessa hjälpbehov vore till väsentlig del av sådan natur, att deras fyllande icke borde regleras av författningsbestämmelser utan borde bliva föremål för fri prövning i varje särskilt fall.

Av rikskommitténs skrivelse framginge, att de medel, som hittills ställts till förfogande åt landshövdingarna (överståthållaren), kunde beräknas räcka till omkring den 1 juli innevarande år, d. v. s. till ingången av nästa budgetår. På grund härav återstode ingen annan utväg för erhållande av medel till fortsatt verksamhet än att ett särskilt statsanslag anvisades för ändamålet. Kommissionen finge på grund härav anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa medel för hjälpverksamhetens fortsättande under budgetåret 1941/42.

Vad anginge storleken av det belopp, som borde anvisas av riksdagen, saknades hållpunkter för en säker beräkning av behovet. Det syntes kommissionen, att man för närvarande kunde räkna anslagsbehovet efter ett genomsnittligt behov för månad av 250,000 kronor. För budgetåret 1941/42 skulle alltså anslagsbehovet böra beräknas till 3,000,000 kronor. Ifrågavarande belopp syntes kommissionen böra äskas av riksdagen såsom reservationsanslag.

Därest rikskommittén, såsom i den remitterade skrivelsen anmälts, avsåge att upphöra med sin hjälpverksamhet till förmån för de inkallade omkring den 1 juli 1941, syntes det arbetsmarknadskommissionen vara lämpligast, att kommissionen övertog de uppgifter beträffande hjälpverksamhetens bedrivande, som hittills ålegat rikskommittén.

Verksamheten borde bedrivas enligt samma grunder som hittills, d. v. s. i förhållandevis fria former samt genom överståthållaren och landshövdingarna, och Kungl. Maj:t borde meddela särskilda föreskrifter rörande sättet för redovisningen av utanordnade medel och rörande revisionen av medelsredovisningarna.

Departementschefen har för egen del i ärendet anført följande.

Såsom av förestående redogörelse framgår har rikskommittén sedan ungefär ett år tillbaka bedrivit en omfattande verksamhet för att utom de gränser, som utstakats genom förordningarna om familjebidrag och värnpliktslån, bringa ekonomisk hjälp åt de till militärtjänst inkallades familjer. De medel, som stått till förfogande för denna verksamhet, ha i huvudsak sammanbragts på frivillighetens väg. Rikskommittén har dock även disponerat lotteri-

medel. Av överståthållaren och rikets landshövdingar, vilka för rikskommitténs räkning var inom sitt område omhänderhaft fördelningen av de tillgängliga medlen, har den stora betydelsen av denna hjälpverksamhet samfällt vitsordats. Önskvärdheten av att densamma även i fortsättningen kan fullföljas efter nu tillämpade riktlinjer har från många håll understrukits.

Även enligt min mening utgör en hjälpverksamhet i sådana fria former ett värdefullt komplement till den genom nämnda förordningar reglerade bidrags- och låneverksamheten. Det är här icke fråga om en mera allmän förstärkning av familjebidragen utan om ingripanden i sådana särskilt behjärtansvärda fall som icke lämpligen kunna regleras i en allmän författning. De exempel, som i det föregående lämnats angående hjälpverksamheten, äro härutinnan belysande. Jag anser därför starka skäl tala för att denna fria hjälpverksamhet även i fortsättningen uppehålls. Då efter utgången av juni månad i år andra nämnvärda medel icke kunna beräknas härför stå till förfogande, torde för ändamålet böra anvisas ett särskilt statsanslag

Beträffande storleken av det belopp, som bör anvisas, ansluter jag mig till de av statens arbetsmarknadskommission gjorda beräkningarna. Jag finner sålunda, att ett anslag av 3,000,000 kronor bör vara tillfyllest. Anslaget torde böra få karaktären av reservationsanslag och upptagas å fjärde huvudtiteln under avdelningen E. Diverse. Liksom kommissionen förutsätter jag, att de belopp av rikskommitténs medel, som redan utlämnats och vid ingången av nästkommande budgetår ännu icke tagits i anspråk av landshövdingarna (överståthållaren), i första hand skola användas för den fortsatta hjälpverksamheten. Detsamma bör gälla de ytterligare medel, som eventuellt kunna komma att av rikskommittén ställas till förfogande för ändamålet.

Rikskommittén, som ansett sig böra upphöra med ifrågavarande hjälpverksamhet omkring den 1 juli 1941, har i sin skrivelse hemställt om övervägande av frågan om fortsättande av verksamheten genom annat organ. I detta läge synes det mig lämpligast att i enlighet med statens arbetsmarknadskommissions förslag uppdraga åt kommissionen att övertaga rikskommitténs hithörande verksamhet. Till kommissionen skulle på detta sätt — bortsett från de under rådande förhållanden fåtaliga ärendena enligt fredsfamiljebidragsförordningen — sammanföras den centrala ledningen av bidrags- och låneverksamheten för tillgodoseende av de värnpliktigas och deras familjers behov. Den fond av erfarenhet rörande värnpliktshjälp, som redan nu finnes samlad inom kommissionen, skulle därmed i fortsättningen kunna utnyttjas även för nu ifrågavarande hjälpverksamhet.

Den ifrågavarande hjälpverksamheten bör även enligt min mening bedrivas enligt i huvudsak samma grunder som hittills. Fördelningen av bidragen bör sålunda ske i förhållandevis fria former samt i regel genom överståthållarens och landshövdingarnas försorg. Därav följer, att beslut i bidragsärende som nu avses icke bör kunna dragas under vare sig arbetsmarknadskommissionens eller annan myndighets prövning. Erforderlig kontroll å verksamheten synes kunna vinnas genom föreskrivande av redovisningsskyldighet.

Huvuddelen av det anslag som sålunda må komma att anvisas bör i enlighet med det anförda ställas till arbetsmarknadskommissionens förfogande. Emellertid torde en mindre del därav böra kvarhållas till Kungl. Maj:ts disposition för fortsättande av sådan av rikskommittén bedriven hjälpverksamhet som ägt rum i andra former än som direkta bidrag åt inkallade eller deras familjer. Jag tänker därvid närmast på den verksamhet för hjälp med beklädnad åt inkallades barn som med bidrag av bland annat rikskommitté-medel bedrivits av föreningen Rädda Barnen. Bidrag för dylik verk-

samhet synas böra få utgå av det ifrågasatta nya anslaget, men torde beslut därom böra fattas av Kungl. Maj:t. Den del av anslaget som för sådana ändamål bör stå till Kungl. Maj:ts disposition torde kunna begränsas till cirka 150,000 kronor.

Utskottet.

Med hänsyn till önskvärdheten av att i särskilda fall kunna lämna ekonomiskt bistånd till inkallade värnpliktiga och deras familjer vid sidan av den författningsmässigt reglerade biståndsverksamheten finner utskottet i likhet med departementschefen starka skäl tala för att den fria hjälpverksamhet, som hittills bedrivits av rikskommittén, jämväl i fortsättningen uppehålls. Då efter utgången av innevarande budgetår andra mera avsevärda medel icke kunna beräknas härför, synes det jämväl utskottet, att ett särskilt statsanslag bör anvisas för ändamålet.

Utskottet finner sig således böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, att för budgetåret 1941/42 ett anslag av 3,000,000 kronor anvisas för ifrågavarande hjälpverksamhet att disponeras på sätt, som departementschefen förordat. Mot vad departementschefen i övrigt anfört har utskottet ej funnit anledning till erinran. Hjälpverksamheten, som bör centralt ledas av statens arbetsmarknadskommission, skall sålunda bedrivas i samma fria former som hittills. Utskottet förutsätter, att liksom nu är fallet framställningar om bidrag för inkallad som regel göras av familjebidragsnämnderna, vilka uppenbarligen äga bästa kännedom om de inkallades ekonomiska förhållanden.

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen må för *Hjälpverksamhet till förmån för de till militärtjänstgöring inkallades familjer* för budgetåret 1941/42 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Stockholm den 6 juni 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 151.

Reservation

av herr *Hansson* i Rubbestad.
